

PRŮVODCE OPATROVNICTVÍM

Co je opatrovnictví a co znamená – když se řekne, že někdo má opatrovníka?

Je to situace, kdy zletilá osoba potřebuje pomoc jiné osoby k ochraně svých práv a k realizaci plnění svých povinností. Jde tak o osobu, která není schopna zcela samostatně jednat. Důvodem této situace bývá u konkrétní osoby zejména neuspokojivý zdravotní stav, věk, duševní onemocnění apod. Tato situace je upravena několika zákony, kdy těmi nejdůležitějšími jsou:

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
- Zvláštní řízení soudní č. 292/2013 Sb.

Kdo je „opatrovník“ a kdo je „opatrovanec“?

Osoba, která je ustanovena soudem k výkonu opatrovnictví je označena jako „opatrovník“. Opatrovník je osoba, která má tvořit podporu a pomoc osobě, jejíž zdravotní nebo duševní stav snižuje její schopnosti k zajištění vlastních záležitostí a potřeb.

Kdo rozhoduje o ustanovení opatrovníka:

o ustanovení opatrovníka rozhoduje okresní soud dle místa bydliště opatrovance. Bydlištěm se má na mysli místo, kde se osoba „zdržuje s úmyslem žít tam“, tj. jde zpravidla o tzv. faktické bydliště, které se nemusí shodovat s adresou evidovaného trvalého pobytu osoby.

Opatrovníkem může být:

- osoba příbuzná osoby opatrovance (sourozenec, rodič apod.), nebo i jiná fyzická osoba (např. soused, kamarád apod.), v takovém případě je opatrovníkem tzv. soukromá osoba;
- obec, v níž má opatrovanec bydliště, jde o situaci, kdy osoba opatrovance nemá příbuznou nebo jinou osobu, která by mohla být ustanovena opatrovníkem a zároveň by souhlasila se svým ustanovením do funkce opatrovníka, v těchto případech je pak ustanovena tzv. veřejným opatrovníkem obec, v níž má opatrovanec zpravidla bydliště.

Kdo nemůže být ustanoven opatrovníkem:

- osoba, která sama je stížena duševní nemocí nebo jiným onemocněním, které by neumožnilo řádný výkon funkce opatrovníka,
- osoba, která sama je omezena ve svéprávnosti, resp. není schopna sama právně jednat,
- osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance,
- provozovatel zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby,
- osoba závislá na takovém zařízení, tj. např. zaměstnanec zařízení, jehož péče opatrovanec využívá.

Může být opatrovník změněn?

Do funkce opatrovníka je osoba ustanovena soudem, ten může rozhodnout o změně osoby opatrovníka, a to zejména tehdy, když:

- osoba soukromého dosavadního opatrovníka žádá o ukončení výkonu opatrovnictví (neboť soukromá osoba je do funkce ustanovena ze své vůle),

- u dosavadního opatrovníka - soukromé osoby dojde k úmrtí,
- opatrovník neplní svou funkci řádně.

Do jaké míry opatrovník osobu opatrovance zastupuje a vykonává tak opatrovnictví?

Opatrovník zastupuje osobu opatrovance:

- v takovém rozsahu, v jakém soud rozhodl u opatrovance o omezení jeho svéprávnosti a zároveň stanovil rozsah povinností opatrovníkovi,
- při správě jmění opatrovance,
- nebo v rozsahu, v jakém soud stanoví pro konkrétní jednání, a to bez současného omezení svéprávnosti.

Přitom osobě může být ustanoven opatrovník při omezení svéprávnosti i opatrovník pro správu jmění. Opatrovník zpravidla zastupuje osobu v jednání s úřady a institucemi, v nakládání s finančními prostředky, při zajišťování provozu bytu, domu apod. Opatrovník však vždy postupuje tak, aby jeho rozhodnutí byla v souladu se zájmy a přáním opatrovaného, a to s ohledem na zachované schopnosti a možnosti opatrovaného. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje osoby opatrovance práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.

Práva a povinnosti opatrovníka a opatrovance jsou zejména tyto:

Opatrovance:

- žít běžným způsobem života s respektem k možnostem a schopnostem opatrovance,
- účastnit se všech činností, rozhodování a jednání, která mohou ovlivnit jeho život.

Opatrovníka:

- je povinen listinu opatrovníka předložit orgánům a institucím, s nimiž v zájmu opatrovance jedná,
- musí znát sociální vazby opatrovance, tj. být v kontaktu s příbuznými, přáteli, spolupracovníky, pokud opatrovanec pracuje, apod.
- respektuje potřeby, zájmy a přání opatrovance a snaží se je naplňovat,
- musí mít osobní zájem o opatrovance a být s ním v kontaktu,
- musí se seznámit se všemi skutečnostmi, které by mohly ovlivnit život opatrovance, tj. s příp. závazky (např. dluhy) i pohledávkami (např. právo na dlužnou mzdu od zaměstnavatele apod.
- je povinen v rozsahu povinností stanovených soudem dbát na zajištění základních životních potřeb včetně bydlení, sociálních služeb apod., ale také je povinen pomoci v zajišťování povinností opatrovance vůči jiným osobám nebo organizacím (např. úhrada nájmu, služeb a dalších závazků),
- je povinen dbát o zdravotní stav opatrovance a starat se o naplnění jeho práv a chránit jeho zájmy,
- rozhoduje-li opatrovník o záležitostech opatrovance, vysvětlí mu srozumitelně povahu a následky těchto rozhodnutí,
- je povinen vyhotovit soupis spravovaného jmění do 2 měsíců od svého jmenování, při skončení opatr. vyhotovit konečné vyúčtování. Dále vyhotovit každoroční vyúčtování správy jmění vždy do 30. června, které doručí opatrovanci, opatrovnické radě a soudu,
- zajistit a vést bankovní účet opatrovance,
- zajistit opatrovanci doklady a jejich platnost.

Opatrovník nesmí bez souhlasu soudu:

- vyslovit souhlas se změnou osobního stavu opatrovance,
- zavázat opatrovance k plnění některému z členů opatrovnické rady nebo osoby tomuto členu blízké,
- nabýt pro opatrovance nemovitou věc nebo podíl na ní, ani opatrovancovu nemovitou věc nebo podíl na ní zcizit či zatížit,
- nabýt pro opatrovance obchodní závod, podíl na obchodním závodu nebo podíl na právnické osobě, ani tento majetek zcizit nebo zatížit; to neplatí, jedná-li se o nabytí účastnických nebo podobných cenných papírů zajišťujících bezpečný výnos,

- uzavřít za opatrovance smlouvu zavazující ho k trvajícím nebo opakovanému plnění na dobu delší než 3 roky,
- odmítnout dědictví nebo jiné plnění z pozůstalosti,
- zavázat opatrovance k bezúplatnému plnění jiné osobě, ledaže se jedná o dar poskytnutý k obvyklé příležitosti podle zásad slušnosti v přiměřeném rozsahu a opatrovanec je schopen úsudku a projevil s darem souhlas.

Opatrovník není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se:

- vzniku a zániku manželství,
- výkonu rodičovských povinností a práv,
- jakož i pořízení pro případ smrti nebo
- prohlášení o vydědění a jejich odvolání.

Je-li jmenován opatrovník, může opatrovanec nebo každá osoba opatrovanci blízká žádat o ustanovení opatrovnické rady:

Opatrovník svolá schůzi osob blízkých opatrovanci a jeho přátel, jsou-li mu známy, tak, aby se schůze konala do třiceti dnů od obdržení žádosti. Není-li schůze včas svolána nebo nekoná-li se z jiného důvodu, anebo není-li na ní zvolena opatrovnická rada, svolá schůzi soud, a to bez i návrhu. Schůze se může zúčastnit opatrovanec, každá osoba opatrovanci blízká a kdokoli z jeho přátel, třebaže nebyl pozván, každý z nich má jeden hlas. Zúčastní-li se schůze alespoň pět osob, může být opatrovnická rada zvolena.

Opatrovník nesmí bez souhlasu opatrovnické rady (a není-li, pak bez souhlasu soudu) rozhodnout o:

- změně bydliště opatrovance,
- umístění opatrovance do uzavřeného ústavu nebo podobného zařízení v případě, kdy to zdravotní stav opatrovance zjevně nevyžaduje,
- zásazích do integrity opatrovance, nejedná-li se o zákroky bez závažných následků.

Opatrovník nesmí bez souhlasu opatrovnické rady (a není-li, pak bez souhlasu soudu) nakládat s majetkem opatrovance, jedná-li se o:

- nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu,
- nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu třetinu opatrovanceva majetku, ledaže tato třetina představuje hodnotu jen nepatrnou,
- přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách uvedených shora.

Co dělat v případě, kdy dojde ke střetu zájmů opatrovance a opatrovníka?

Opatrovance může řádně zastupovat pouze osoba, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovaného. Při jakémkoliv podezření na střet zájmů opatrovníka a opatrovance je opatrovník povinen informovat o něm soud (příp. přímo podat návrh na zahájení řízení). Soud zváží, zda ustanoví tzv. kolizního opatrovníka, či nikoliv.

Jak postupovat, když opatrovník brání opatrovanému v kontaktu s osobami blízkými, popřípadě s dalšími lidmi? Pokud jim nechce o opatrovaném sdělovat žádné informace?

Opatrovník je povinen jednat v nejlepší zájmu opatrovaného a chránit jeho práva. Do rozsahu oprávnění opatrovníka nemůže spadat rozhodování o základních právech a svobodách opatrovaného. Opatrovník mu proto není oprávněn bránit v kontaktu s blízkými či jinými lidmi nebo jinak závazně stanovovat jeho program (například situace bránění kontaktu s některými příbuznými či druhem/družkou). Vážným hlediskem ve vztahu k omezení kontaktu s opatrovaným může být zejména jeho zdravotní stav, což je však na posouzení lékaře, a nikoliv opatrovníka. Osoby, které se chtějí s

opatrovaným stýkat, se mohou obrátit na soud se stížností na postup opatrovníka nebo podat návrh na změnu opatrovníka.

Je nějaký vztah mezi zařízením sociálních služeb, kde žije opatrovaný, a jeho opatrovníkem?

Pokud opatrovaný není schopen uzavřít smlouvu o poskytování sociální služby, zastupuje ho opatrovník. Opatrovník tedy vystupuje jako smluvní partner poskytovatele služby, sjednává podmínky pro poskytování služby a smlouvu uzavírá (když se však jedná o umístění opatrovance do uzavřeného pobytového zařízení sociálních služeb a zdravotní stav opatrovance to zjevně nevyžaduje, je nutný také souhlas opatrovnické rady, a v případě, že nebyla ustavena, tak souhlas soudu). Dále opatrovník spolupracuje s poskytovatelem např. tak, že mu dodává důležité informace o potřebách opatrovaného, může se zapojit do plánování průběhu poskytování sociální služby a hodnocení jejího průběhu (pomocí individuálního plánování, plánu rizikových situací apod.). Může sledovat i kvalitu poskytované služby, a případně i podat stížnost. Poskytovatel sociální služby odpovídá za její kvalitu a musí plnit své povinnosti plynoucí ze zákona o sociálních službách. V rámci smluvně stanoveného rozsahu poskytuje klientovi péči a při tom musí postupovat odborně. Pokud se dostanou do střetu představy poskytovatele a opatrovníka stran povahy služby, je namístě o tom jednat. Pokud nepostačí prosté projednání věci, může být východiskem změna rozsahu poskytovaných služeb formou změny smlouvy o poskytování sociální služby dohodou, anebo dokonce výpověď smlouvy opatrovníkem. Opatrovník může rovněž využít svého práva podat stížnost týkající se obsahu služby. Dokud však trvá smlouva o poskytování služby, poskytovatel nese odpovědnost za odborné poskytování služby a určuje způsob poskytování služby (ne opatrovník). Pokud poskytovatel převzal klienta do péče (typicky u pobytových či ambulantních zařízení), je povinen zajistit mu náležitý dohled.

Může opatrovník stanovit režim návštěv, vycházek a jinak stanovit pravidla služby poskytované opatrovanému?

Opatrovník je povinen jednat v nejlepším zájmu opatrovaného a chránit jeho práva. Soud stanovuje rozsah práv a povinností opatrovníka, které se týkají zejména právního jednání. To znamená, že za opatrovaného jedná tehdy, pokud mu mají vzniknout, změnit se nebo zaniknout práva nebo povinnosti. Do rozsahu oprávnění opatrovníka nemůže spadat rozhodování o základních právech a svobodách opatrovaného. Není tedy oprávněn stanovit, kdo a kdy může opatrovaného navštěvovat. Nemůže mu ani zakazovat volný pohyb či podmiňovat možnost vycházky svým souhlasem nebo rozhodovat o denním programu.

Co zajišťuje poskytovatel sociální služby?

Poskytovatel sociální služby zajišťuje služby, které jsou uvedeny v rozhodnutí o registraci. Dále má poskytovatel povinnost se řídit vyhláškou č. 505/2006 Sb., kde jsou vyjmenovány jak maximální výše úhrad za poskytování služby, tak základní činnosti, které klientovi poskytovatel musí poskytnout. Podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, je příspěvek na péči určen osobě, která péči potřebuje, a to na poskytování pomoci od osob blízkých, asistenta soc. péče nebo poskytovatelů sociálních služeb, nelze jej využít na úhradu nájmů, energií, léků, kompenzačních pomůcek atd.

Kde lze získat více informací k výkonu opatrovnictví v rámci poradenství?

Podrobnější informace k opatrovnictví lze získat na každém úřadě obce s rozšířenou působností, a to u sociálních pracovníků, kteří mohou poskytnout potřebnou pomoc a podporu v rámci sociálního poradenství. Nebo na: www.socialniradce.cz